

SDG LAB กับ การแก้ไขปัญหาช้างป่า

ด้วยกระบวนการทำผังตำบลแบบมีส่วนร่วม

นำเสนอโดย

นางสาวดวงกมล วิมลกิจ

ผู้ทรงคุณวุฒิ

ปี 2559 – 2560

รวมกลุ่มและทำงาน
ร่วมกับเครือข่าย
จ.ฉะเชิงเทรา

ปี 2563 - 2567

ขยายภาคเครือข่าย
และเชื่อมโยงการ
ทำงานระดับภาค
(เครือข่ายภาค
ตะวันออกยั่งยืน)

ประเด็นการขับเคลื่อน 5
ประเด็น

1. การพัฒนาฐานทรัพยากร
2. ความมั่นคงทางอาหาร
3. การพัฒนาเมืองน่าอยู่
4. การท่องเที่ยวชุมชนวิถีใหม่
5. การเรียนรู้บนฐานชุมชน

การขับเคลื่อนการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้และกลไก
ความร่วมมือในการขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับ
พื้นที่ที่มุ่งสร้างเครือข่ายการทำงานในลักษณะ
หุ้นส่วนการพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกันจากทุก
ภาคส่วนในรูปแบบ **พลังทางสังคม** นำไปสู่การแก้ไข
ปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ที่ตอบโจทย์
ทิศทางการพัฒนาประเทศและเป้าหมายการพัฒนาที่
ยั่งยืน

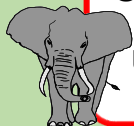
ปี 2561 - 2562

สร้างความรู้ความเข้าใจ
และเชื่อมโยงการทำงาน

ปี 2567 - 2568

“ขับเคลื่อนปัญหาช้างป่า
ภาคตะวันออก”
เนื่องจากเป็นปัญหา
เร่งด่วนในพื้นที่

สถานการณ์ปัญหาช้างป่าภาคตะวันออก

พบช้างป่า
799 ตัว

70-80%
ออกนอกป่า
อนุรักษ์
(3,375 ครั้ง)

สร้าง
ความเสียหาย
313 ครั้ง

มมุษย์
ถูกช้างป่าทำร้าย
ผู้บาดเจ็บ 9 ราย
ผู้เสียชีวิต 12 ราย

*ข้อมูล ปี 2568 ถึง 1 ส.ค. 2568
(กรมอุทยานแห่งชาติฯ , 2568)

ประเด็นสำคัญเร่งด่วน

การ จัดทำระบบข้อมูล
ที่เกี่ยวข้องกับช้างป่า

ระบบเตือนภัย
และช่องทางในการสื่อสาร
แบบ real time

การช่วยเหลือเยียวยา
ผู้ประสบภัยจากช้างป่า

ความก้าวหน้าการดำเนินการ

1) การจัดทำและพัฒนาระบบข้อมูลช้างป่า

- กรมอุทยานแห่งชาติฯ เร่งจัดทำแผนที่ประชากรช้าง เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลและอัปเดตข้อมูลประชากรในแต่ละจุด โดยพัฒนาเป็นแอปพลิเคชัน เพื่ออัปเดตข้อมูลทุกสัปดาห์
- จัดตั้งหน่วยเคลื่อนที่เร็ว ในพื้นที่กรมอุทยานฯ ว่าจ้างเฉพาะเพื่อติดตามข้อมูลสถานการณ์และผลักดันช้างออกจากพื้นที่

เครือข่ายภาคตะวันออก จัดทำผังตำบลเพื่อการจัดการช้างป่าในพื้นที่นำร่อง
ต.ทุ่งมหาเจริญ อ.วังน้ำเย็น จ.สระแก้ว

2) การพัฒนาระบบแจ้งเตือนภัย

- กรมอุทยานแห่งชาติฯ เตรียมทำแผนที่อัปเดตข้อมูลช้างป่าภาคตะวันออก
- นักวิชาการ (ดร. บริพัตร ศิริอรุณรัตน์) และเครือข่ายช้างป่าภาคตะวันออก ได้บูรณาการความร่วมมือกับผู้ให้บริการ แพลตฟอร์ม Earth Ranger เพื่อพัฒนาระบบแพลตฟอร์มสำหรับการแจ้งเตือนภัยช้างป่าแบบ Real-Time เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตาม ตรวจสอบ และบริหารจัดการสถานการณ์ช้างป่าที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิต ทรัพย์สิน และพืชผลการเกษตรของประชาชนในพื้นที่เสี่ยง ปัจจุบันแพลตฟอร์มดังกล่าวอยู่ในขั้นตอนการทดลองนำเข้าข้อมูล

3) ปรับปรุงการช่วยเหลือเยียวยา

กรมอุทยานแห่งชาติฯ มีการปรับปรุงหลักเกณฑ์การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่า ได้แก่ ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการจ่ายเงินช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่าจากงบกลาง พ.ศ. 2568 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 11 มิถุนายน 2568 โดยมีการกำหนดอัตราค่าช่วยเหลือเยียวยาเฉพาะสำหรับความเสียหายจากช้างป่า พร้อมทั้งกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาการช่วยเหลือเยียวยาที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การขับเคลื่อน SDG Lab การแก้ไขปัญหาเชิงป่าภาคตะวันออก

การรวมกลุ่มการทำงาน

เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนงาน

สร้างและขยายเครือข่ายความร่วมมือในการทำงาน

พัฒนากระบวนการแนวทางการทำงาน เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง

ทบทวน ถอดบทเรียน และขยายผลการดำเนินงาน เพื่อยกระดับสู่ความยั่งยืน

มี.ค. – เม.ย. 2568

- ประชุมหารือเพื่อรวมกลุ่มและสร้างทีมงาน การขับเคลื่อนการจัดการปัญหาเชิงป่าด้วยผังตำบล

- วุฒิสภาฯ (อ.บัญชา และคณะ)
เป็นกลไกกลางประสานงานในพื้นที่ร่วมกับ อบต. กุ่มมหาเจริญ

- ประชุมสร้างความเข้าใจต่อสถานการณ์ปัญหา การใช้ผังตำบลเพื่อจัดการปัญหา และกำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกัน

เม.ย. – พ.ค. 2568

- ประชุมหารือเพื่อสร้างความตระหนักรู้และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหา ร่วมกันของเครือข่ายด้วยเครื่องมือผังตำบล

- ที่ว่าการอำเภอวังน้ำเย็น
- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน
- นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญการแก้ไขปัญหาลำธาร
- เครือข่ายอาสาสมัคร
 - ชุดเฝ้าระวัง
 - ชุดผลักดัน
- แกนนำชุมชนใน ต.กุ่มมหาเจริญ

- ประชุมหารือเพื่อกำหนดชุดข้อมูลสำคัญที่ต้องจัดเก็บเพื่อจัดการปัญหาเชิงป่า

ข้อมูลกายภาพ/ทุนในพื้นที่

- ขอบเขตชุมชน การใช้ประโยชน์ที่ดิน (พื้นที่เกษตร/แหล่งน้ำ/หย่อมป่า)
- เครือข่ายทางสังคม กองทุน

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลำธาร

- จุดพบช้าง จุดเข้า-ออกป่าของช้าง
- เส้นทางเดินช้างป่า
- จำนวนช้างที่พบ และความถี่ในการพบช้างบริเวณพื้นที่ชุมชน
- บึงจืดถึงจุดช้างให้ออกจากป่า

ข้อมูลความเสี่ยง

- ครวเรือนที่ได้รับผลกระทบ
- มูลค่าความเสียหาย

พ.ค. – ก.ค. 2568

- พัฒนากลไกเครือข่ายในการใช้ข้อมูลในการจัดเก็บข้อมูลในพื้นที่

ให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะข้อมูลเชิงป่า การใช้เครื่องมือ ฝึกทักษะเครือข่ายในการจัดเก็บรูปถ่ายระบุค่าพิกัดผ่าน Timestamp และการใช้โปรแกรม QGIS ในการจัดทำแผนที่

- สำรวจและจัดทำข้อมูลผังชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหาลำธาร

จัดเก็บ ข้อมูลเชิงป่าที่ปรากฏในชุมชน และข้อมูลเชิงพื้นที่ โดยส่งเสริมให้ชุมชนและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดเก็บข้อมูล

- วิเคราะห์ข้อมูลผังตำบล และสนับสนุนการนำข้อมูลไปใช้ในการจัดการปัญหาลำธาร

รวบรวมและประมวลผลข้อมูลสำคัญ และวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์และร่วมกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาลำธารทุกจุด

ส.ค. – ธ.ค. 2568

จัดทำแนวทางการแก้ไขปัญหาลำธารในพื้นที่ระดับความเสี่ยงสูง พร้อมทั้งหารือกับหน่วยงานระดับจังหวัดถึงการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาลำธารผ่านการให้ผังตำบลเพื่อการจัดการเชิงป่า

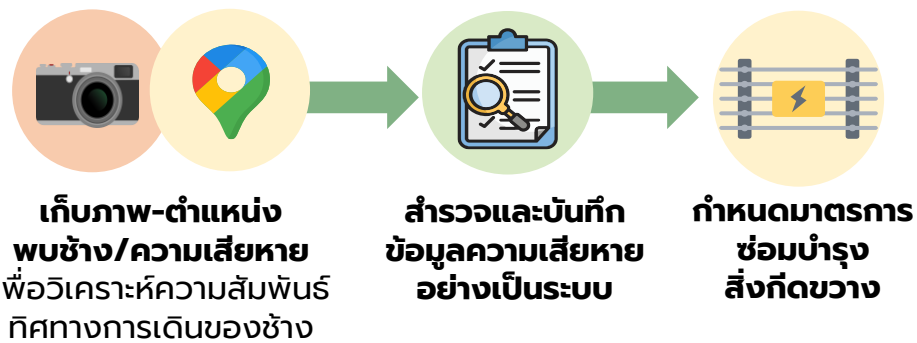
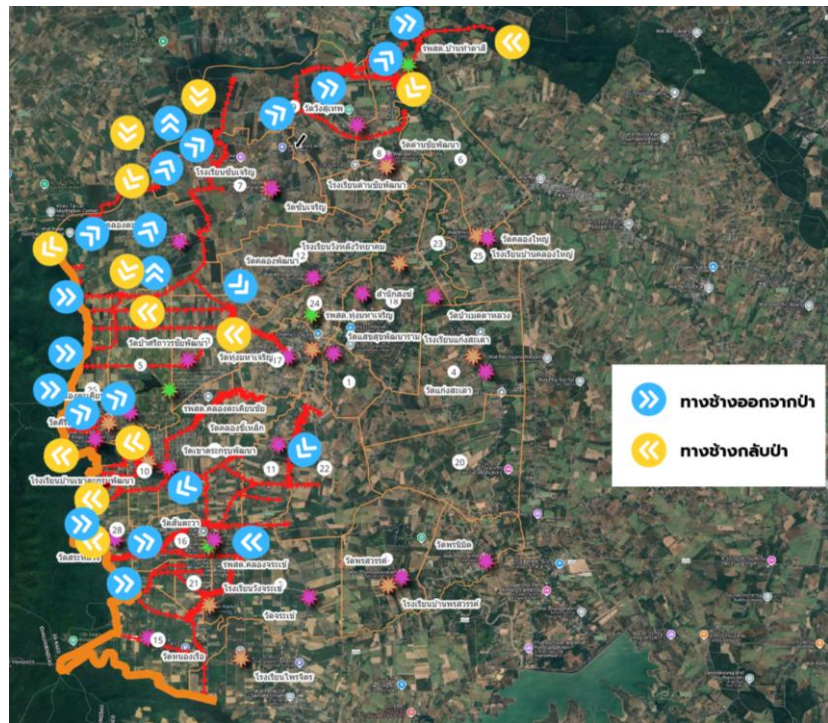
- จัดเวทีนำเสนอผลการจัดทำผังตำบล กองมหาเจริญ และหารือแนวทางการขยายผลการจัดทำผังตำบลเพื่อการจัดการเชิงป่าให้ครอบคลุมพื้นที่ 10 ตำบลในจังหวัดสระแก้ว และจังหวัดใกล้เคียง อาทิ จะเข็งเทรา ปราจีนบุรี

สรุปผล และถอดบทเรียนการขับเคลื่อน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบ และขยายผลการจัดทำผังตำบลเพื่อบูรณาการระบบข้อมูลและการแก้ไขปัญหาลำธารร่วมกันในพื้นที่ภาคตะวันออก

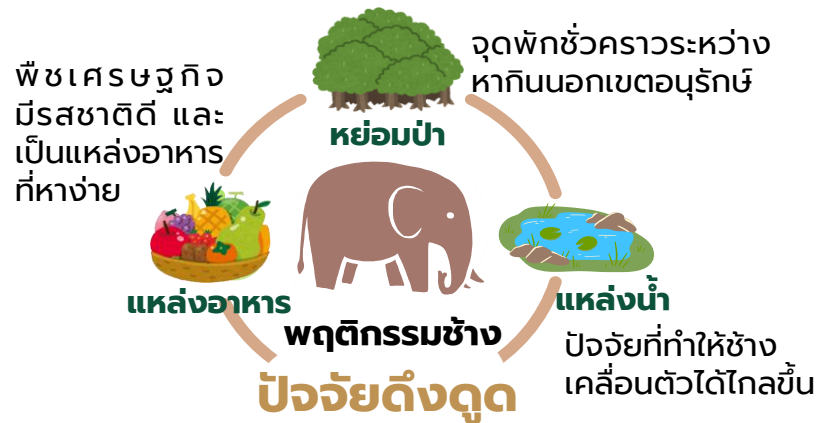
ผังตำบลทำให้เห็นอะไร ?

1 จุดเข้า - ออก และแนวป้องกัน

2 ปัจจัยที่ทำให้ช้างออกจากป่า

- 1.การเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่เขตอนุรักษ์** อาทิ การสร้างอ่างเก็บน้ำในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขาอ่างฤๅไน เป็นแหล่งน้ำถาวร ส่งผลให้พื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของช้างป่าลดน้อยลง จึงทำให้ช้างป่าออกนอกพื้นที่เขตอนุรักษ์ออกมาหาอาหารบริเวณพื้นที่รอบนอก
- 2.พฤติกรรมในการเลือกหาอาหารของช้าง** โดยช้างมักชอบพืชผลทางการเกษตรและอาหารนอกป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ และหาได้ง่ายมากกว่าอาหารธรรมชาติในป่า
- 3.การกระจายตัวของหย่อมป่า** ซึ่งเป็นแหล่งพักอาศัยชั่วคราว ทำให้ช้างสามารถเคลื่อนย้ายและขยายพื้นที่หากินออกไปยังพื้นที่เกษตรและชุมชนโดยรอบได้ไกลขึ้น

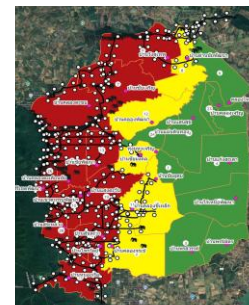
3 ระดับความเสี่ยงภัย

กำหนดเกณฑ์การประเมิน
ความรุนแรงของสถานการณ์ปัญหา
โดยพัฒนาจากชุดความรู้จาก
ผู้เชี่ยวชาญการจัดการปัญหาช้างป่า
และกระบวนการระดมความเห็น
ของคนในชุมชน

นำเกณฑ์การประเมินความรุนแรงของสถานการณ์ปัญหาช้างป่ามา**กำหนดขอบเขตพื้นที่จุดเสี่ยงภัย**
โดยสามารถแบ่งระดับความรุนแรง
ออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. พื้นที่ความเสี่ยงระดับสูง (สีแดง)
2. พื้นที่ความเสี่ยงระดับปานกลาง (สีเหลือง)
3. พื้นที่ความเสี่ยงระดับต่ำ (สีเขียว)

แผนที่ความเสี่ยงภัยช้างป่า ต.ทุ่งมหาเจริญ
แสดงให้เห็นว่าทั้ง 28 หมู่บ้านเป็นพื้นที่ประสบภัยช้างป่า
โดยแบ่งตามระดับความรุนแรง ดังนี้

พื้นที่ความเสี่ยงสูง
11 หมู่บ้าน

พื้นที่ความเสี่ยงปานกลาง
6 หมู่บ้าน

พื้นที่ความเสี่ยงต่ำ
11 หมู่บ้าน

ทำไมต้องทำ “ผังภูมินิเวศ”

1 มีเครื่องมือสื่อสารกลางของทุกฝ่าย

ช่วยให้ทุกหน่วยงาน ชุมชน และจังหวัดใช้ “ฐานข้อมูลเดียวกัน” ในการพูดคุย วางแผน และตัดสินใจ

2 ผสานข้อมูลกระจัดกระจายให้เป็นภาพเดียว (Data Integration)

แทนที่แต่ละจังหวัดเก็บข้อมูลแยกกัน ผังภูมินิเวศช่วยดึงข้อมูลที่จำเป็นทั้งหมดมาอยู่ในผังเดียว อาทิ เส้นทางช้าง พื้นที่เสี่ยง พื้นที่เกษตร จุดเฝ้าระวัง

3 ทำให้การทำงานร่วมกันราบรื่น ลดงานซ้ำซ้อน

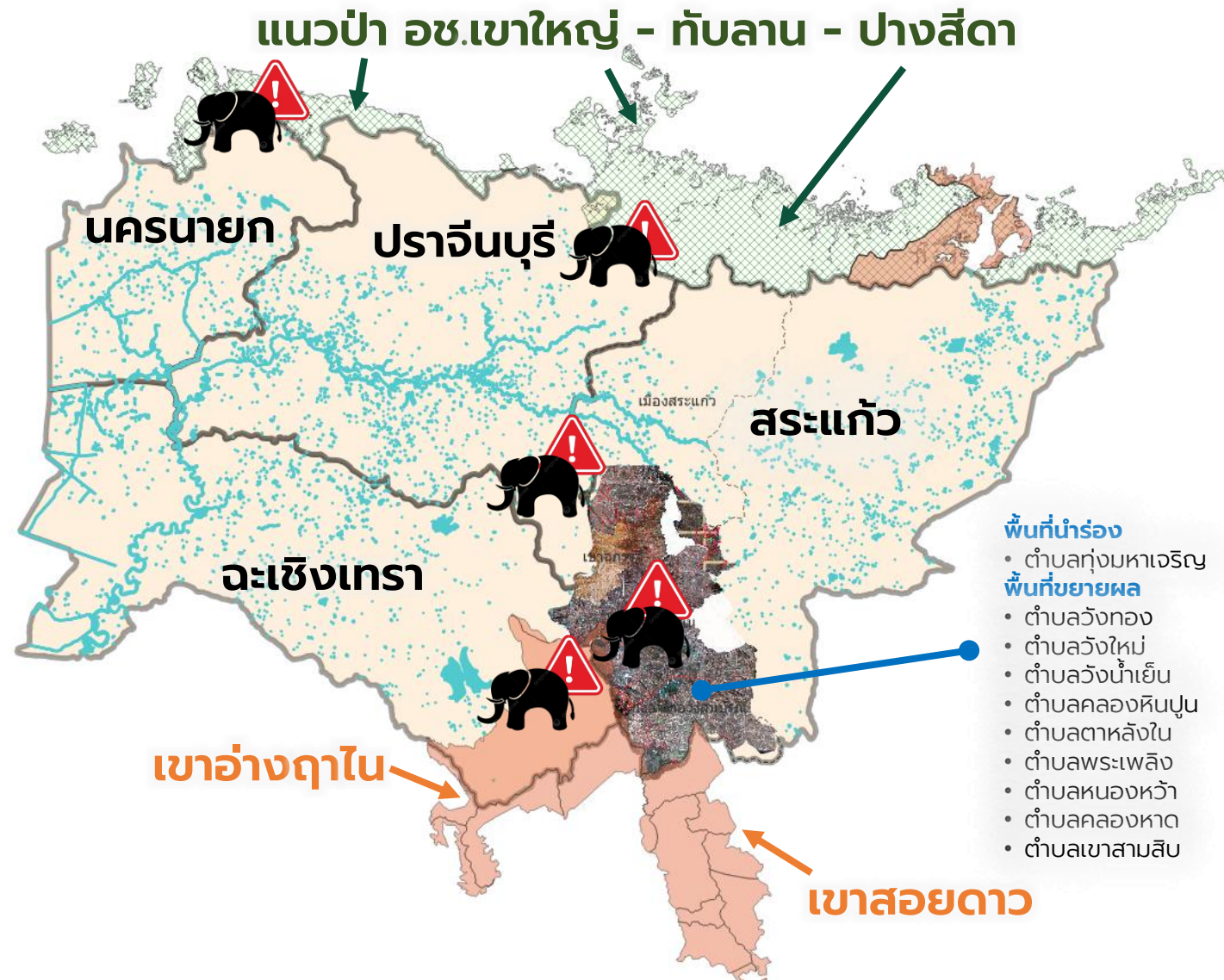
เมื่อทุกคนเห็นภาพเดียวกัน จะช่วยลดความเข้าใจคลาดเคลื่อน ทำให้แบ่งบทบาท วางแผน สนับสนุนทรัพยากรได้ตรงจุดมากขึ้น

4 การตัดสินใจแม่นยำขึ้น

เพราะอยู่บนฐานข้อมูล (Data-Driven) ซึ่งผังที่ดีจะช่วยเฝ้าระวังความเสี่ยงได้ชัด จัดลำดับพื้นที่สำคัญได้ถูกต้อง รวมถึงกำหนดมาตรการเชิงรุกได้ดีขึ้น

ผังภูมินิเวศที่สะท้อนความจริง ‘ชุดเดียวกัน’
เพื่อระบบการแก้ปัญหาที่เป็นหนึ่งเดียว
One Map - One Truth - One Action

ตัวอย่างผังภูมินิเวศ

กระบวนการขยายผลการจัดทำผังตำบลสู่ผังภูมินิเวศ

การสร้างความเข้าใจ
และตรวจสอบ
ความพร้อมของพื้นที่

สร้างความเข้าใจและ
การมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วน
เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความ
พร้อม ทั้งด้านข้อมูลและการ
สนับสนุนที่จำเป็นสำหรับการ
จัดทำผังตำบลอย่างมี
ประสิทธิภาพและตอบโจทย์
ความต้องการของชุมชน

การพัฒนาศักยภาพ
ทีมงานและ
ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

เสริมทักษะการใช้เครื่องมือ
และการวางแผนทีมงาน
เพื่อเตรียมความพร้อม
สำหรับการลงพื้นที่ และจัดทำ
ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ

การลงพื้นที่จัดเก็บ
ข้อมูลเพื่อจัดทำผังตำบล

สำรวจสภาพพื้นที่ และ
รวบรวมข้อมูลเชิงลึก
อย่างรอบด้าน เพื่อจัดทำ
ผังตำบลที่สะท้อนสภาพ
ความเป็นจริงอย่างถูกต้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล
ระดับตำบล และเชื่อมโยง
ผังตำบลสู่ผังจังหวัด

วิเคราะห์ข้อมูลระดับตำบล
และเชื่อมโยงผังตำบลแต่ละแห่ง
สู่ผังจังหวัดเพื่อกำหนด
แนวทางการแก้ไขปัญหาและ
พัฒนาพื้นที่ระดับจังหวัดอย่าง
บูรณาการและมีประสิทธิภาพ
สูงสุด

การเชื่อมข้อมูลผังภูมินิเวศ
และแลกเปลี่ยนแนวทาง
การแก้ไขปัญหา

ประสานข้อมูลผังภูมินิเวศ
ของ 3 จังหวัด ได้แก่ สระแก้ว
ฉะเชิงเทรา และปราจีนบุรี
เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน
ข้อคิดเห็นและแนวทางแก้ไข
ปัญหาแบบบูรณาการร่วมกัน
ระหว่างจังหวัด

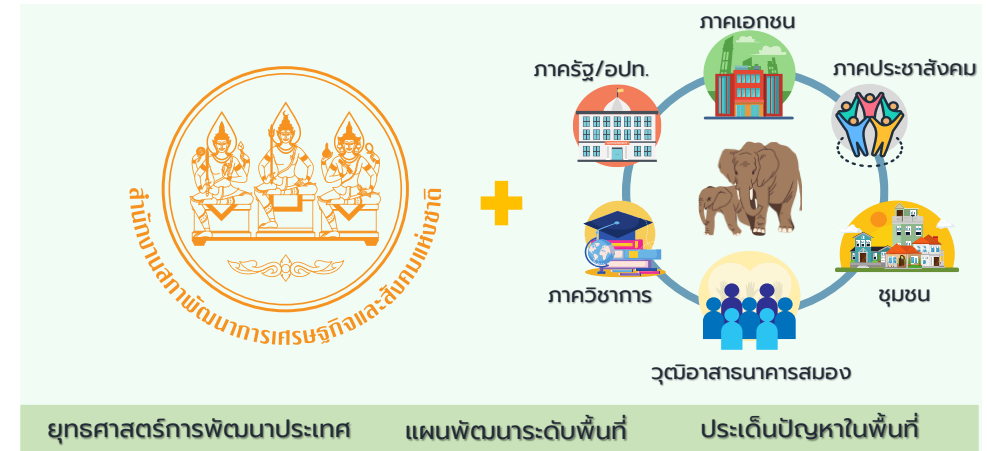
BACK UP

การขับเคลื่อน SDG Lab

โครงการพื้นที่ปฏิบัติการที่ยั่งยืน (SDG Lab)

เป็นการขับเคลื่อนการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้และกลไกความร่วมมือในการขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับพื้นที่ที่มุ่งสร้างเครือข่ายการทำงานในลักษณะ **หุ้นส่วนการพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกันจากทุกภาคส่วนในรูปแบบพลังทางสังคม** ตลอดจนเชื่อมโยงกลไกและขยายภาคีเครือข่ายทั้งระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติ **นำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ที่ตอบโจทย์ทิศทางการพัฒนาประเทศและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน**

Model / กระบวนการขับเคลื่อน SDG Lab

รวมกลุ่มการทำงาน เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนงาน

ภาคประชาสังคมในพื้นที่ สร้างแนวคิด กำหนดประเด็น และเป้าหมายการทำงานร่วมกันแบบมีส่วนร่วม ที่ตอบโจทย์ทิศทางการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

สร้างและขยายเครือข่ายความร่วมมือในการทำงาน

เชื่อมโยงภาคีเครือข่ายการทำงาน ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนออกแบบการทำงาน และยกระดับการแก้ไขปัญหา/ความท้าทายเชิงยุทธศาสตร์ในพื้นที่สู่ระดับจังหวัด และภูมิภาค

ขับเคลื่อนและพัฒนากระบวนการ/แนวทางการทำงาน เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง

แสวงหาและพัฒนากลไกความร่วมมือ และเครื่องมือการทำงาน ที่ช่วยสร้างความเปลี่ยนแปลง (Impact) ในระดับพื้นที่ และรับมือกับสถานการณ์ความท้าทายในอนาคต

ทบทวน ถอดบทเรียน และขยายผลการดำเนินงาน เพื่อยกระดับสู่ความยั่งยืน

ติดตาม สรุป และถอดบทเรียน เพื่อปรับแนวทางการทำงานให้มีประสิทธิภาพ และสามารถขยายรูปแบบความสำเร็จในการสร้างความยั่งยืนไปยังพื้นที่อื่นได้

จัดทำแผน/ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานร่วมกันระดับพื้นที่/จังหวัด และภูมิภาค

- สร้างวงพูดคุย เพื่อผสาน/แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และทรัพยากรร่วมกันระหว่างชุมชน และภาคส่วนต่าง ๆ
- พัฒนาศักยภาพคนในชุมชน/คนรุ่นใหม่ให้เป็นผู้นำร่วม (Collective Leadership)
- ยกระดับภาคีความร่วมมือให้เป็น หุ้นส่วนการพัฒนาในระยะยาว

- ปรับภูมิทัศน์ และยุทธศาสตร์การทำงานในระดับพื้นที่สู่การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบายข้ามภูมิภาค
- ขยายเครือข่ายนอกพื้นที่/Node การทำงานที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนปัญหาเชิงนโยบาย